

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת אחרי מות קדושים, תשס"ט
מספר 807

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

פרשת ה"מולך" ועקדת יצחק

אחד האירועים המרשימים בחיי אברהם אבינו הוא ללא ספק עקדת יצחק. אברהם מקבל ציווי מהקב"ה להקריב את בנו וללא היסוס או פקפוק הוא ממחר לקיים ציווי זה ("וַיִּשְׁכֶּם אֲבְרָהָם בַּבֶּקֶר", בר' כב:ג). יצחק גם הוא שותף מלא למשימה זו. לשאלתו "וְאַיֵה הַשֶּׁה לְעֹלָה?" משיב אברהם ורומז על בחירתו הוא כעולה, ואח"כ נאמר "וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו" (כב:ח-ט).

הסיפור הזה התקבל במסורת ישראל כביטוי נשגב לאמונתו של אברהם אבינו. אולם הסכמתו להקריב את בנו אינה מובנת כלל ועיקר. מדוע לא ניסה אברהם לערער על הציווי? הקרבת אדם לא-ל נוגדת ניגוד מוחלט את כל כללי המוסר התורניים. התורה שוללת מכול וכול את עצם הרעיון להביא אדם כקרבן ומגנה בחריפות את הפולחן המכוער של הקרבת הבכור למולך, ככתוב בפרשתנו (ויק' כ:ב-ה):
אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן-הַגֵּר הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזְרְעוֹ לְמִלְכָּה מוֹת יוֹמֶת עִם הָאָרֶץ יִרְגְּמֶהוּ בָאֶבֶן. וְאִנִּי אֶתֵּן אֶת-פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקְרֶב עַמּוֹ כִּי מִזְרְעוֹ נָתַן לְמִלְכָּה לְמַעַן טַמֵּא אֶת-מִקְדָּשִׁי וְלַחַלֵּל אֶת-שֵׁם קְדֹשִׁי. וְאִם הֶעֱלַם יַעֲלִימוֹ עִם הָאָרֶץ אֶת-עֵינֵיהֶם מִן-הָאִישׁ הַהוּא בְּתֵתוֹ מִזְרְעוֹ לְמִלְכָּה לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ, וְשִׁמְתִּי אֹנִי אֶת-פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא וּבְכַמְשָׁפְחָתוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֶת כָּל-הַזֵּנִים אַחֲרָיו לְזָנוֹת אַחֲרֵי הַמִּלְכָּה מִקְרֶב עַמָּם.

לאור מילים חריפות אלו, איך אפשר להבין את דרישתו של הקב"ה מאברהם שיקריב את בנו? ואיך יעלה על הדעת לראות בעקדת יצחק מעשה נשגב?

נשאלת השאלה גם מדוע אסרה התורה באיסור מיוחד את הקרבת אדם למולך? הלוא פעולה זו היא עבודה זרה וגם רצח, שכבר נאסרו בתורה בעשרת הדיברות ואף נכללו קודם לכן בשבע מצוות בני נח. תשובה לשאלה זו מובאת בספר החינוך (מצווה רח):

לפי שהייתה עבודה (העברת זרע למולך) רעה ביותר, והיו אדוקים בה הרבה באותו זמן, לכן נתייחדה בה האזהרה בתורה מלבד כל אזהרות עבודה זרה הרבה שבתורה.

על העברת זרע למולך אפשר לשאול מדוע עובדי עבודה זרה היו "אדוקים בה הרבה"? הלוא הקרבת הבן הבכור לאל אכן נראית לכל אדם "עניין מכוער ביותר", כלשון ספר החינוך. מה היה כה מושך בפולחן הזה בעיני עובדי עבודה זרה?

לאמתו של דבר, גם בתורה יש רעיון דומה. אנו חייבים לתת לכוהן, נציגו של הקב"ה, מהפרות הראשונים של העונה (ביכורים) ומהצמר הראשון של כל כבש (ראשית הגז), ועלינו להקריב את העגל הראשון של כל פרה (בכור בהמה) ועוד. מטרת הקרבה זו היא לבטא את אמונתנו שברכות השדה והבהמות אינן רק תוצאה של כישרונות חקלאיים, אלא סיבתן האמיתית של כל ההצלחות הללו היא ברכת הקב"ה. אפשר לכאורה להחיל את אותו הרעיון גם על הילד הראשון. כאשר האדם רוצה לבטא את הכרתו שבזכות ברכת הא-ל זכה לבנים, יקריב לו את בנו הבכור, כפי שאכן נהגו עובדי עבודה זרה בפולחן המולך.

אבל תורתנו היא תורת חיים, ושלא כקרבנות של תוצרת חקלאית שהם רצויים ביותר, קרבן אדם הוא עניין "מכוער ביותר". בכל פעם שיש התנגשות בין מצוות הקב"ה לחיי אדם, חיי אדם קודמים (חוץ

מהמקרים הידועים), על פי הכלל הגדול של "וחי בהם – ולא שימות בהם". הבחנה זו אינה קיימת בעולם של העבודה זרה, והתוצאה היא העברת הבן למולך.

על רקע זה יש לחזור ולשאול מה יכולה הייתה להיות מטרת הציווי להעלות את יצחק לעולה? התשובה כתובה במפורש בתורה: "וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם" (כב:א). דהיינו המטרה הייתה לראות אם אברהם יציית לציוויו. ועדיין יש לשאול – מדוע בחר הקב"ה דווקא את הניסיון הזה לבחינת אמונתו של אברהם בו?

נראה שהניסיון לא נועד לבחון אם אברהם יהיה מוכן לשחוט את בנו האהוב. הלוא כל המקריבים את בניהם למולך היו מוכנים לעשות מעשה כזה. הניסיון היה עמוק הרבה מזה ונגע בשורש האמונה של אברהם בקב"ה.

בתיאורי השיחות הרבות שבין הקב"ה לאברהם אבינו חוזר נושא אחד שוב ושוב כמעט בכל שיחה: לאברהם אין ילדים. הקב"ה הבטיחו כבר בהתגלות הראשונה (בר' יב:א-ב) שיהיה לו בן ("לְךָ-לְךָ מְאֹרָץ וּמְמֹלְדֹתָי... וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל"), ובהמשך, גם כאשר אברהם מעלה נושא זה, חוזר הקב"ה על הבטחתו: יהיה לך בן, וממנו יצא עם שלם:

וְשָׁמַעְתִּי אֶת-זַרְעֲךָ פֹּעֵפֵר הָאָרֶץ (יג:טז); הִבְטֵ-נָא הַשְּׁמַיְמָה וְסִפֵּר הַפּוֹכְבִּים... כֹּה יִהְיֶה זַרְעֲךָ (טו:ה); וּבְרַכְתִּי אֹתָהּ (שרה) וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן... וְהִיְתָה לְגוֹיִם מְלִכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ (יז:טז); וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהוּדָה לְגוֹי גָדוֹל וְעַצוֹם (יח:יח).

והנה אחרי 25 שנים של המתנה וסבלנות מצד אברהם, ואחרי הבטחות חוזרות ונשנות מצד הקב"ה – הנס מתרחש. לאברהם ולשרה נולד בן כאשר אברהם כבר בן 100 ושרה כבר בת 90. לידת יצחק מבשרת המשך למשפחת אברהם אבינו, והבטחת הקב"ה "וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל" עומדת להתגשם. אמונתו של אברהם אבינו במשך השנים הרבות לא הייתה לשווא.

אך עתה, אחרי כל זה בא הציווי הנורא של הקב"ה להעלות את יצחק לעולה, כלומר הבטחותיו של הקב"ה לא יקוימו. כל השנים ניתנה הבטחה אחרי הבטחה, ועכשיו מתברר שהכול היה אשליה. אמנם ישמעאל חי וקיים, אולם בכל ההבטחות הללו היה מדובר דווקא ביצחק, בנה של שרה. ועתה, עם מיתתו של יצחק, יתגלה הקב"ה כמי שאינו עומד בהבטחותיו וממילא אינו דובר אמת.

זהו הניסיון האמתי של אברהם אבינו. מה תהיה תגובתו לצו הזה: האם יתלונן על העוול האישי, על ההבטחה שלא תקוים ועל האשליות שבהן הושלה במשך השנים הרבות? לשון אחר – האם אמונתו של אברהם בקב"ה "תלויה בדבר" – בקיום הבטחתו – או שמא אמונתו של אברהם היא מוחלטת למרות התנהגותו הבלתי-מוכנת של הקב"ה?

התשובה ידועה לכולנו. אברהם אבינו היה נכון לקיים את ציווי הקב"ה ללא היסוס, בלי לשאול את השאלות שזועקות לשמים ובלי להתרעם על חוסר המוסריות שבציווי הנורא הזה. זאת המשמעות האמתית של האמונה בקב"ה. כאשר אין מבינים את ציווייו, כאשר ציווייו נראים נוגדים כל מידה של מוסר ואפילו סותרים את מה שאמר הקב"ה בעצמו, ואף-על-פי-כן מקיימים אותם. אכן רק אברהם אבינו מסוגל היה לעבור ניסיון כזה בהצלחה.

יש בתנ"ך דוגמה אחרת לאותו רעיון: ספר איוב. איוב עובר ניסיון באמונתו כאשר הוא סובל סבל חמור ביותר על לא עוול בכפו. איוב הדגיש שוב ושוב בדבריו לשלושת רעיו שבאו לנחמו שהוא חף מפשע והוא נענש ללא שום הצדקה, וגורלו נוגד כל קנה מידה של מוסר. אף-על-פי-כן, כאשר פונה אליו אשתו בהצעה "בְּרַךְ (=קלל) אֱלֹהִים וּמָת" (ב:ט), עונה לה איוב: "כִּדְבַר אַחַת הִנְבְּלוֹת תְּדַבְּרִי, גַּם אֶת-הַטּוֹב נִקְבַּל מֵאֵת הָאֱלֹהִים וְאֶת-הָרָע לֹא נִקְבַּל?" (ב:י).

הקשר בין הניסיון של אברהם אבינו לניסיון של איוב ברמז מעניין מאוד. מיד אחרי סיפור העקדה, בסוף פרק כ"ב, מספר הכתוב על הלידות שהתרחשו במשפחתו של אברהם: "וַיְהִי אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּצֵד לְאַבְרָהָם לְאִמְרֵי הַנְּהַיָּה יְלֵדָה מִלְפָּנָיִם-הוּא בָּנִים לְנַחֲרֵי אַחֲרָי" (כב:כ). הנולדים הם: "עוֹץ בְּכֹרוֹ וְאֶת-בוֹז אַחִיו" (פסוק כא). וכך מתחיל ספר איוב: "אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ-עוֹץ אִיּוֹב שְׂמוֹ", ובסוף הספר מופיע איש המסתורין, הלוא הוא "אֱלִיהוּא בֶן-בְּרַכְאֵל הַבּוֹזִי" (לב:ב). בשתי מילים אלו – עוץ ובוז, אפשר לראות קשר בין אברהם לאיוב. שניהם עמדו בהצלחה בניסיון הנורא שהעמיד בפניהם הקב"ה – לראות אם יעמדו באמונתם מול ההכרה שהתנהגותו של הקב"ה נוגדת את עקרונותיו הוא.

פרופ' נתן אביעזר
המחלקה לפסיקה

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע.